

Cultuurgoederen en estate planning

KWEP 2018/27

Cultuurgoederen (kunstvoorwerpen of verzamelingen daarvan) kunnen deel uitmaken van een nalatenschap. Gezien de huidige weerstand bij een deel van de jonge generatie tegen bruin (mahonie) en blauw (porselein) belandt een deel daarvan uiteindelijk op de veiling. Het totaal van veilingcommissie² en erfbelasting (maximaal 20% voor verkrijgers in tariefgroep 1) betekent een aanzienlijke kostenpost voor de verkrijgers, nog afgezien uiteraard van de vraag of de veilingopbrengst voldoende is om de erfbelasting te kunnen voldoen. Een vrij onbekende regeling³ is het betalen van erfbelasting met cultuurgoederen, waarbij tevens een bonus van 20% van de waarde wordt verleend. In dit artikel zal ik nader op deze regeling ingaan, mede met het oog op estate planning.

1. Kwijtschelding in de Successiewet

Sinds 1 januari 1997 kent art. 67 lid 3 SW 1956 een regeling voor cultuurgoederen die thans als volgt luidt:

“Onze Minister kan, in bij algemene maatregel van bestuur te bepalen gevallen en volgens daarbij te stellen regels, geheel of gedeeltelijk kwijtschelding verlenen van de verschuldigde erfbelasting en de evenredig met deze gehele of gedeeltelijke kwijtschelding samenhangende belastingrente indien voorwerpen uit de nalatenschap met een nationaal cultuurhistorisch of kunsthistorisch belang, door de verkrijger in eigendom worden overgedragen aan de Staat. Het bedrag van de kwijtschelding beloopt 120 percent van de waarde van de overgedragen voorwerpen maar niet meer dan de verschuldigde belasting en de in rekening gebrachte belastingrente.”

In art. 11 tot en met 15 Uitv.besl. SW 1956 is een en ander nader uitgewerkt. Ik zal in dit artikel korthedshalve volstaan met de aanduiding ‘de Regeling’.

Voor een goed begrip is het volgende citaat uit de parlementaire geschiedenis interessant:

“Als tweede maatregel wordt voorgesteld de mogelijkheid te openen om successierechten geheel of gedeeltelijk te voldoen door kunstwerken die deel uitmaken van de desbetreffende nalatenschap, over te dragen aan het Rijk. Gebleken is dat met name bij nalatenschappen die voor een groot deel uit kunstvoorwerpen bestaan

de erfgenamen slechts door de verkoop van een of meer van deze voorwerpen de successierechten kunnen voldoen. De betaling in natura kan voor de erfgenamen een alternatief zijn voor een dergelijke verkoop. De regeling kan toepassing vinden met betrekking tot voorwerpen van cultureel belang voor Nederland dan wel voorwerpen waarbij het een culturele verarming zou betekenen als het object buiten Nederland terecht zou komen. (...) Met een dergelijke regeling sluit Nederland aan bij een opzet die internationaal (zie onder meer Frankrijk, Het Verenigd Koninkrijk en enkele Zwitserse kantons) gebruikelijk is. Indien een kunstvoorwerp wordt geaccepteerd en wordt overgedragen aan de Staat wordt een bedrag aan successierecht kwijtgescholden, gelijk aan de waarde van het kunstvoorwerp vermeerderd met 20%. Dit laatste is bedoeld als een stimulans om van de regeling gebruik te maken. Niet zelden zal verkoop (aan het buitenland) voor erfgenamen financieel de meest lucratieve oplossing zijn. Indien het gaat om een kunstwerk met culturele waarde voor Nederland, is het van belang de erfgenamen met een ‘korting’ op het successierecht van 20% van de waarde van het kunstvoorwerp, te stimuleren het kunstvoorwerp niet ter verkoop aan te bieden, maar voor te dragen voor de in deze regeling voorgestelde wijze van betaling van het successierecht.”⁴

2. Formaliteiten

Zoals reeds opgemerkt, is de Regeling nader uitgewerkt in het Uitvoeringsbesluit Successiewet 1956.

Kwijtschelding van erfbelasting kan worden verleend ter zake van cultuurgoederen⁵ die:

- zijn opgenomen in het register beschermde cultuurgoederen en beschermde verzamelingen;⁶ of
- niet zijn opgenomen in gemeld register, maar als onvervangbaar en onmisbaar kunnen worden aangemerkt;⁷ of
- van groot nationaal cultuurhistorisch of kunsthistorisch belang zijn.⁸

Binnen acht weken nadat de aanslag erfbelasting onherroepelijk is komen vast te staan, kan de verkrijger van een cultuurgoed een verzoek tot kwijtschelding indienen bij de inspecteur. Bij het verzoek dienen te worden overgelegd een omschrijving en een taxatie van de waarde in het economisch verkeer van het betreffende cultuurgoed. De inspecteur zendt het verzoek door naar het Ministerie van Financiën, alwaar de *Adviescommissie beoordeling aangeboden cultuurbezit uit nalatenschappen* een advies

1 Mr. R.J. Nieuwland is notarieel juridisch adviseur-estate planner-rentmeester te 's-Gravenhage.

2 Voor de verkoper doorgaans tussen 12% en 20% op een Nederlandse veiling.

3 Zie de later te bespreken uitspraak van de Kamer voor het Notariaat.

4 MvT, *Kamerstukken II 1996/97*, 25052, nr. 3, p. 7 en 8.

5 Uitsluitend roerende zaken.

6 Art. 3.11 Erfgoedwet.

7 Art. 3.7 Erfgoedwet.

8 Toetsing aan de hand van de volgende criteria: presentatie, attractie, herkomst, ensemble of documentatie.

geeft, waarna een besluit tot kwijtschelding kan worden genomen.

Wanneer een positief besluit wordt genomen, bedraagt de kwijtschelding 120%⁹ van de waarde in het economische verkeer van het betreffende cultuurgoed, doch niet meer dan de verschuldigde erfbelasting inclusief de eventueel verschuldigde belastingrente. Het betreffende cultuurgoed dient vervolgens te worden overgedragen aan de Staat, na tussenkomst van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE). Na bevestiging van ontvangst van het betreffende cultuurgoed door de RCE aan het Ministerie van Financiën verleent de inspecteur formeel kwijtschelding van erfbelasting.

Voor de estate-planningspraktijk is het van belang om te weten dat reeds bij leven overleg kan worden gevoerd met het Ministerie van Financiën teneinde vooraf zekerheid te verkrijgen of een bepaald cultuurgoed voldoet aan de voorwaarden voor kwijtschelding van erfbelasting.¹⁰

3. Testamenten

Een notaris heeft aan het Ministerie van Financiën de vraag voorgelegd of de Regeling ook van toepassing kan zijn als tot de nalatenschap cultuurgoederen behoren en de langstlevende echtgenote bij een wettelijke verdeling de erfbelasting dient te voldoen over de waarde van de onderbedelingsvorderingen van de kinderen.

Volgens het Ministerie van Financiën kan de regeling alleen toepassing vinden ten aanzien van de erfbelasting die is verschuldigd door de persoon die cultuur- of kunsthistorische voorwerpen verkrijgt. Dat zou hier betekenen dat de regeling alleen kan worden toegepast door de langstlevende echtgenote en niet door de kinderen van de erflater. Omdat de langstlevende echter op grond van de wettelijke verdeling de erfbelasting moet voldoen die is verschuldigd over de onderbedelingsvorderingen van de kinderen, staat de staatssecretaris toe dat ook ter zake van deze erfbelasting de regeling wordt toegepast. Hierbij speelt mee dat de hoogte van de vorderingen mede is afgeleid van de waarde van de betreffende voorwerpen.¹¹

Het is prettig voor zowel de Staat als de erfgenamen dat de Regeling blijkens de voormelde brief van het ministerie ook kan worden toegepast op de onderbedelingsvorderingen van de kinderen. In dit geval betrof het weliswaar een wettelijke verdeling, maar gelet op de ratio van de Regeling lijkt deze ook in vergelijkbare situaties van toepassing waarin erfgenamen een niet-opeisbare geldvordering uit de nalatenschap ontvangen zoals bij een (partiële) ouderlijke boedelverdeling, een (keuze-)legaat

tegen inbreng van de waarde en een quasi-wettelijke verdeling. Aangezien laatstgemelde situaties niet in de brief worden genoemd, wordt geadviseerd deze situaties veiligheidshalve voor te leggen aan het Ministerie van Financiën. Ook is nog niet helder of de Regeling kan worden toegepast in geval van een vruchtgebruiktestament. Op grond van paragraaf 3 van het Besluit Fiscaal Bestuursrecht¹² kan dit vooroverleg ook al plaatsvinden vóór het overlijden van de testateur. Dat zou ongewenste verrassingen na het overlijden kunnen voorkomen.

4. Huwelijksvoorwaarden

In het verlengde van de vraag die is voorgelegd aan het ministerie, kan de vraag worden gesteld of de Regeling ook kan worden toegepast als tot een nalatenschap van een overleden echtgenoot een vordering behoort op de langstlevende echtgenoot op grond van een (niet-nagekomen) periodiek of finaal verrekenbeding en de hoogte van de vordering mede afhankelijk is van cultuurgoederen die behoren tot het vermogen van de langstlevende. Hoewel tot de nalatenschap dan geen cultuurgoederen behoren, kan in dat geval toch erfbelasting verschuldigd zijn omdat de cultuurgoederen deel uitmaken van het te verrekenen vermogen. Omdat bij het latere overlijden van de langstlevende echtgenoot niet altijd meer erfbelasting hoeft te zijn verschuldigd, bestaat het risico dat er geen moment is waarop de familie gebruik kan maken van de Regeling terwijl de cultuurgoederen wel van nationaal belang zijn. Een estate planner zal zich dan ook tijdig deze vraag moeten stellen en zonodig van tevoren overleg moeten plegen met het Ministerie van Financiën over het al dan niet van toepassing zijn van de Regeling. Immers, bij een negatief antwoord, zouden de echtgenoten de huwelijksvoorwaarden zodanig moeten wijzigen dat de cultuurgoederen behoren tot een (beperkte) huwelijksgoederengemeenschap in welk geval de Regeling wel zou kunnen worden toegepast (ervan uitgaande dat de testamenten ook daarvoor kwalificeren, zie hiervoor).¹³

5. Adviseur

Voor een estate planner is het ook van belang om de volgende uitspraak in het oog te houden. Tot een nalatenschap behoort een schilderij met een taxatiewaarde van € 125.000. De kandidaat-notaris die de aangifte erfbelasting had verzorgd, heeft echter niet gewezen op de Regeling. Het gevolg was dat niet meer tijdig een verzoek om toepassing van de Regeling kon worden ingediend. Voor de erfgenaam was dit aanleiding om een tuchtklacht in te dienen tegen de betrokken kandidaat-notaris. De kandidaat-notaris voerde als verweer aan dat zij niet be-

⁹ In het geval de 120% van de waarde meer is dan de totaal verschuldigde erfbelasting, dan wordt het verschil niet vergoed, tenzij de Minister van OCW besluit het surplus aan de belastingplichtige uit te betalen (*Kamerstukken II* 1996/97, 25052, nr. 3, p. 21).

¹⁰ Art. 14 Uitv.besl. SW 1956.

¹¹ Brief Ministerie van Financiën d.d. 10 september 2018, nr. 2018-0000150392, gepubliceerd in *Notamail* 2018-216 (14 september 2018).

¹² Ministerie van Financiën 9 mei 2017, nr. 2017-1209, *Stcrt.* 2017, 28270.

¹³ Uiteraard dient men ter vermijding van schenkbelasting bij een wijziging van huwelijksvoorwaarden ook te letten op hetgeen is bepaald in het beleidsbesluit van 5 juli 2010, nr. DGB2010/872 (*Stcrt.* 2010, 10783) dat eerder dit jaar is gewijzigd door het besluit van 29 maart 2018, nr. 2018-45958 (*Stcrt.* 2018, 18050).

kend was met de Regeling, maar de Kamer voor het Notariaat achtte de klacht gegrond:

“4.4 Het feit dat de kandidaat-notaris niet bekend was met de Regeling leidt tot de vraag of de kandidaat-notaris bekend had moeten zijn met die regeling en of er voor haar aanleiding had moeten zijn meer onderzoek te verrichten. De kamer beantwoordt die vraag bevestigend. In een situatie als de onderhavige waarin sprake is van een schilderij met (aanvankelijk) een taxatiewaarde van € 125.000,00 lag het op de weg van de kandidaat-notaris om onderzoek te verrichten of navraag te doen over mogelijke regelingen voor berekening van de erfbelasting met betrekking tot bijzondere kunstvoorwerpen in nalatenschappen. In dit verband is van belang dat zij de aangifte erfbelasting twee maal heeft verzorgd en wel een advies heeft gegeven over hertaxatie van de kunstvoorwerpen. Wanneer er sprake is van een kunstverzameling mag van een kandidaat-notaris verwacht worden zich te informeren over mogelijke regelingen. Dat niet vast stond voor haar dat de erfgenaam het schilderij wilde verkopen doet daaraan niet af, zij heeft daarnaar verder ook geen onderzoek gedaan. Dat nog niet vaststaat of het schilderij aan de overige voorwaarden van de Regeling voldoet maakt dat niet anders.”¹⁴

Voor estate planners die werkzaam zijn in het notariaat is de boodschap helder, maar ook voor de vele estate planners die buiten het notariaat werkzaam zijn is het ter voorkoming van aansprakelijkheid van belang om op de hoogte te zijn van de Regeling en van het risico dat testamenten of huwelijkse voorwaarden niet altijd ‘Regeling-proof’ hoeven te zijn. Het is van belang om deze risico’s te signaleren en zondig vooroverleg te plegen met het Ministerie van Financiën.

¹⁴ Kamer voor het Notariaat Arnhem-Leeuwarden 22 december 2015, nr. AL/2015/139, ECLI:NL:TNORARL:2015:64.